

Samuel Gerlach

Recensio Ornamentorum Sponsi Et Sponsae Apud Veteres : Qvam Viro Summe Reverendo Atque Doctissimo Sigismundo Jacobo Baumgarten ... Nuptias Anno MDCCXXXIV Die XIII Maii Felicibus Auspiciis Celebranti

Halae Magdeburgicae: Typis Ioannis Christiani Grunerti Acad. Typogr., 1734

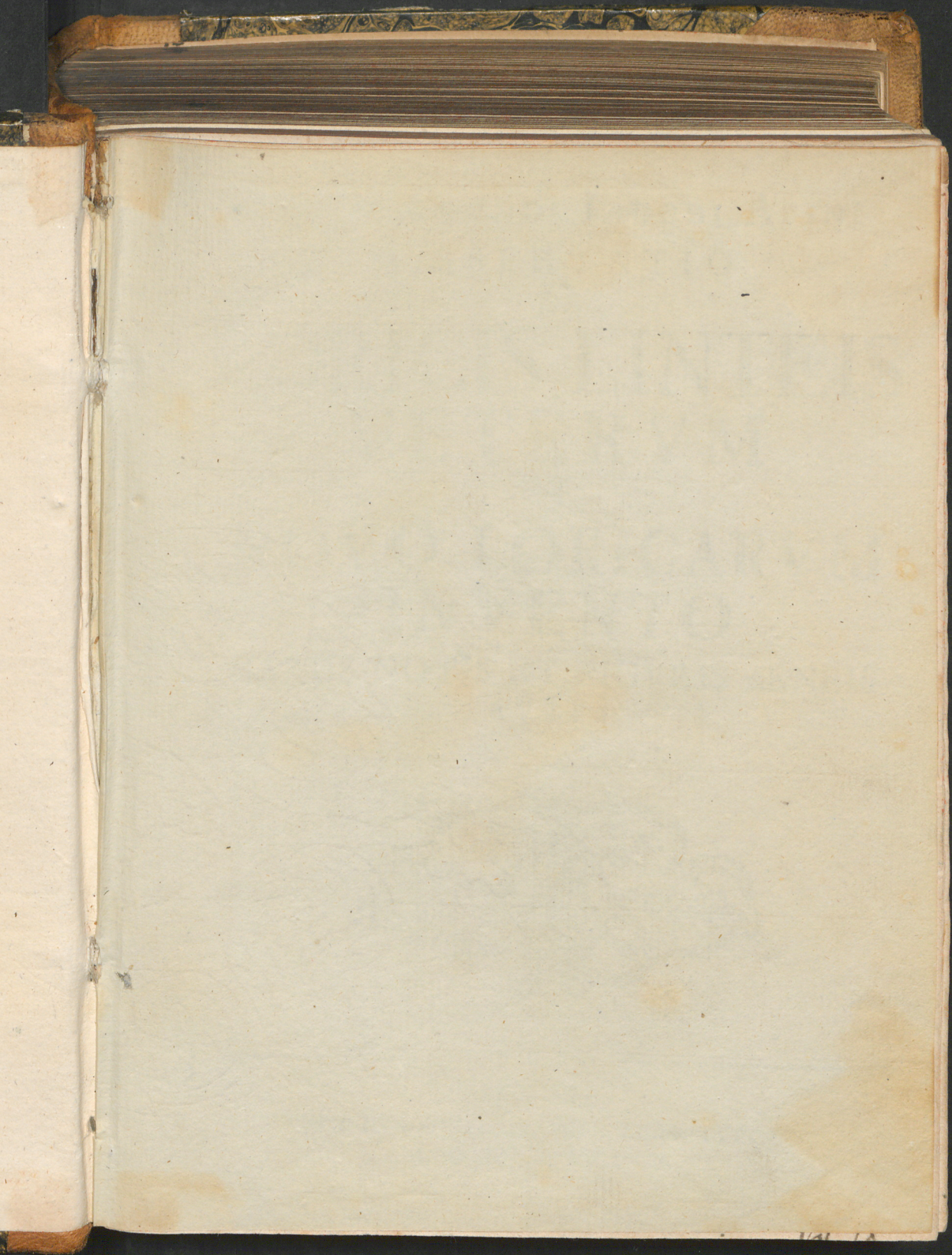
<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1691825522>

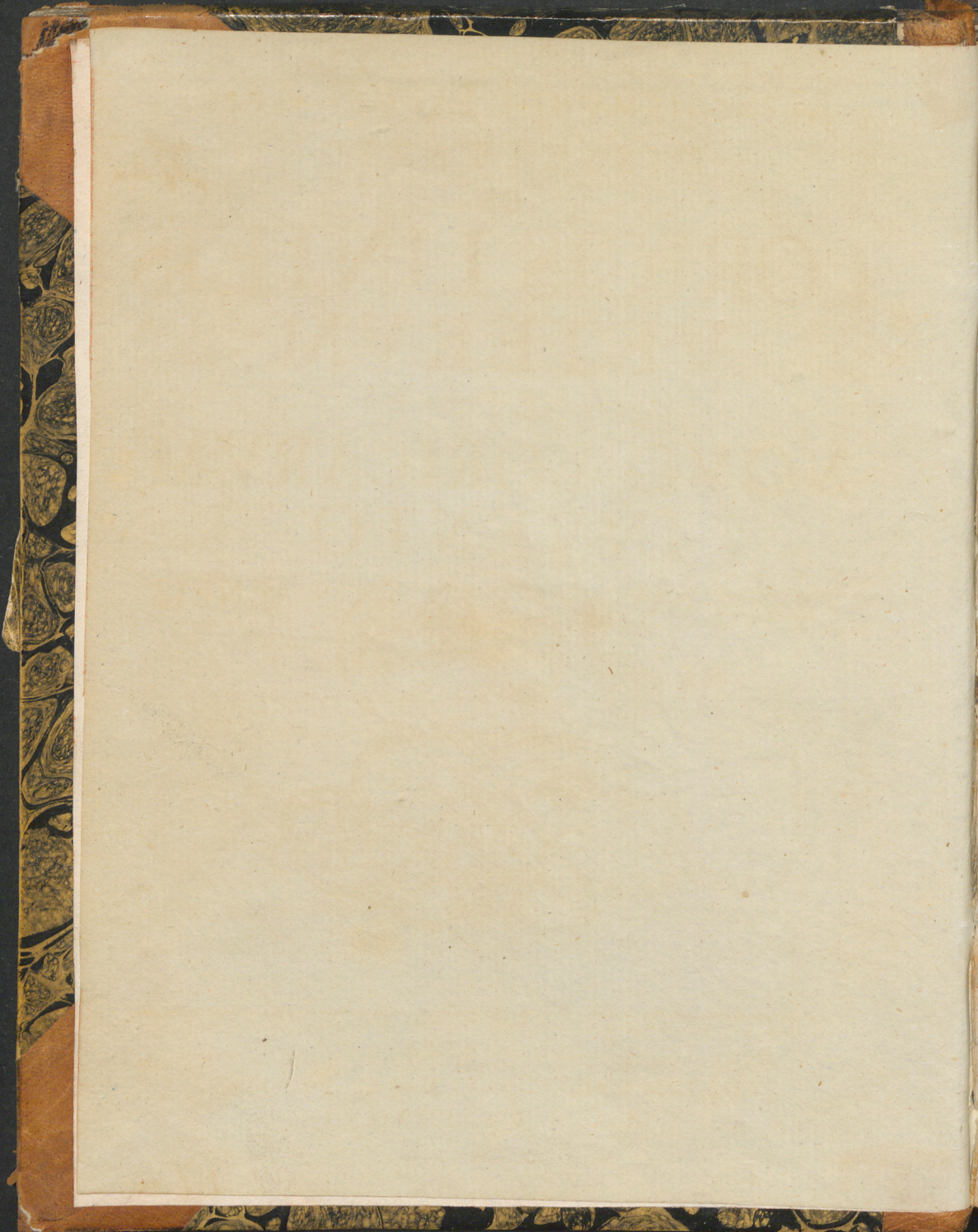
Druck Freier Zugang

K. p. - 395 (9.)
N. p. - 395 (9.)

RECENSIO
ORNAMENTORVM
SPONSI ET SPONSÆ 14
APVD VETERES

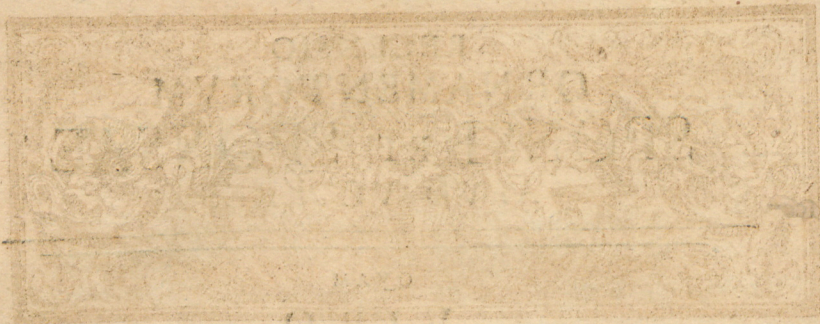
QVAM
VIRO
SVMME REVERENDO ATQVE DOCTISSIMO
SIGISMVND O IACOBO
BAVMGARTEN

S. S. THEOL. IN FRIDRICIANA PROFESSORI ORDIN.
ET AD AEDEM B. VIRGINIS ECCLESIASTAE
FIDELISSIMO ET MERITISSIMO

NVPTIAS

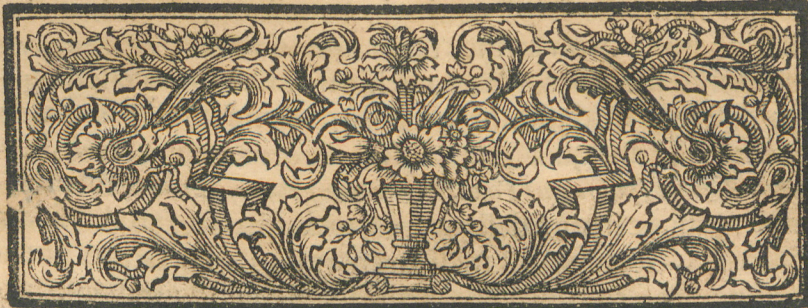
ANNO MDCCXXXIV DIE XIII MAII
FELICIBVS AVSPICIIS CELEBRANTI
GRATVLAVNDVS OFFERT
M. SAMVEL GERLACH
POTSDAMIENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI GRVNERTI ACAD, TYPOGR.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

1) Graeci innotuit notariis...
2) Latinus...
3) Graecus...

Felices atque fideles nuptias, *Tibi VIR SVMME REVERENDE* toto pectore, gratulaturus in illud Pauli verissime dictum incido: τίμιος ὁ γάμος ἐν παντί, *honorabiles nuptiæ in omnibus esse debent*; quæ verba non profecto de *statu coniugii* solum 1), sed æque itidem de *nuptiali festiuitate*, quo in significato vox γάμος sæpe vsurpatur 2), intelligenda esse existimo. Habebant profecto veterum nuptiæ varios atque elegantissimos ritus, rerum maximarum diuinarumque significantissima symbola, ceremonias ipsius Christi mysticis & personalibus nuptiis describendis adhibitæ, consuetudines ita Deo acceptas, vt vel ipse Christus sua Canæ Galilææ præsentia maius iis attulerit auctoramentum. Quæ cum pia mente ad spirituale illud transferrentur, ad quod significandum bono scopo institutæ erant: summam

A 2

potē-

- 1) Græci ignominia notarunt ἀγάμους, vid. *I. Phil. Pfeifferi Antiqq. Græcas* p. 598. vbi relatum legi etiam, leges Atticas oratoribus & belli ducibus iniungere, vt si fidem sibi a populo haberi velint, liberos suscipiant. Quidni vero ille status sacrosanctus erit & venerabilis, cuius ipsemet Deus auctor extitit, in quo tot sancti viri vitam transfegerunt & in quo ipse Christus ex virgine nasci voluit?
- 2) *Iulius Pollux Onomast.* Lib. III. c. 3. n. 4: ὁμηρος μέντοι οὐ τὸ ἔργον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐστιαρὴν γάμον καλεῖ.

poterant & nuptiis & ipsi coniugio conciliare, & diuinam benedictionem. Non attinet tamen nunc omnes egregios veterum nuptiales ritus, quamuis hic maxime locus esset, sigillatim describere; quum in speciali quodam & illustri verfer argumento, de antiquis sponsi & sponsæ ornamentis, *Tibi, Sponse honoratissime sponsæque Tuæ lectissimæ & generosissimæ* conuenientissimis, pauca carptim delibaturus; quæ, quamuis ab aliis sciam luculentius, forte etiam melius enarrata 3), eo tamen libentius nunc profero, quo ea præsentis scopi meo deprehendi magis respondere.

Possent equidem de ornatu interno æque atque externo, de naturali pulchritudine pariter, quam adscititia hic sermonem instituire: verum sufficiat nunc de externo corporis cultu verba facere, internarum virtutum eleganti signaculo, atque ad eum referre omne id, quod ex opinione istorum temporum corpori nitorem, honorem dignitatemque adscititio opere conciliare poterat. Obseruabo autem primo generatim,

1. Veteres mutato statu etiam ornatum mutasse, atque aliter in squalore & luctu; aliter autem lætitia & festiuitate publica crescente incessisse 4). Nuptiæ autem, quum veteribus haberentur perfectissimus status 5): hinc illi, qui inter veteres nuptias celebrabant, perfectissimi status etiam signa & insignia sibi

3) Pertinent in hunc censum *Iosephus Laurentius* de sponsalibus & nuptiis antiquorum, *I. Bapt. Casalius* de ritu nuptiarum quorum hac de re scripta legi in Gronouii Tom. VIII. Antiqq. Græc. *Briffonius*, *Rottmannus*, *Hildebrandus*, alii, quos tamen omnes perlegere neque est cuiusuis instituti, nec omnium interest.

4) Vid. *Doughtæi* Analecta S. ad Es. LXI, 10.

5) Hinc enim apud *Hesychium* dicuntur τέλος, ἀπό τοῦ εἰς τελειότητα ἄγειν, quod humanæ vitæ perpetuatio nuptiarum merito perficitur, sicuti reddidit *Iulius Cesar Scaliger* Lib. III. Poet. c. 100.

sibi sumebant 6), ornamentaque pretiosissima, ab iis mutuata, qui omnium rerum abundantia viuunt & honoribus & lætitia maxime fruuntur; sic ostensuri, nullum esse felicitatis genus, cuius non ex æquo facti sint diuino fauore participes.

2. Veteres non facile ritum aliquem admisisse sine symbolica ratione, quæ, in quem finem institutus esset, docere debebat 7). Quandoquidem autem veteres suo ornatu homines de certis virtutibus, honoribus, commodis, priuilegiis, officiis admonere voluisse certum sit 8): Certum etiam hoc esse puto, veteres suos sponfos sponfasque nullo alio scopo ornauisse, quam quod ipsorum ornamenta crediderunt egregiarum virtutum &c. tacitos existere præceptores, qui, quid sint noui nupti, quid esse, & quid agere debeant, subindicerent 9).

A 3

Erant

- 6) Hac de re nemo dubitauerit, qui cogitauerit veterum novos nuptos regum sacerdotumque, at quanti hi apud antiquos? decore vsus esse.
- 7) Causas Christianorum rituum attulere Isidorus Hispalensis, Amalarius Metensis, Walafridus Strabo, Isidorus Hispalensis, alii.
- 8) Hac de re neminem dubitare sinit *Paulus* 2 Cor. III, 3. & *Iohannes* Apoc. XVI, 11.

9) Hoc colligitur ex Ps. XLV, 14. כל כבודה בת-מלך פנימה
omnis gloria eius sc. filia regis est ab intus in ocellationibus aureis vestis eius. Quibus verbis hoc dicit Psaltes, externum cultum, internarum virtutum quasi umbram esse atque figuram. Vbi in primis attendendum ad illud מ prefixum ante משבצות, emphatice enim David illud hic eo sensu vsurpauit, non esse subsistendum in externo ornatu, sed inde potius petendum esse argumentum concludendi, quam stet decora ab intus sponsa Christi, quam aliquis studiose curare debeat, vt pectore pariter atque ore Christianus sit. Hæc autem metaphora, quum satis aperte sit a nupturientium ritu

Erant autem, vt nunc ad specialiora descendam, aliqua sponsi & sponsæ communia ornamenta, quæ commune vtriusque fatum, causam communem, honores communes, commoda, priuilegia & officia communia, immo reciprocas virtutes condocebant 10). Ita enim volebant veteres, vt matrimonii commoda & in commoda ab vtraque parte haberentur communia, & vtrique perfectionem status sui æquali studio vel tuerentur vel promouerent 11). Igitur

1. Vtrique lauabantur. Testimonia de Græcis habet Pfeiffer 12) qui ex Seruio idem de Romanis refert. De Iudæis eo minus dubium esse potest, quum adhuc hodie apud eos lotio nubentium obtineat 13), eo die, qui nuptias proxime antecedit. Quod si in huius ritus rationes inquirere licet, nisi me omnia fallant, innocentiae & puritatis signo hocce 14) subinnuere voluerunt, se huc vsque integros vitæ scelerisque puros vixisse eandemque puritatem castitatemque iunctos matrimonio conseruatuos. Apud Romanos aquæ, ignis vsus addebatur, quoniam hæ duæ res, quarum alterum quasi masculinum, alterum quasi femininum elementum est, humanam con-

ritu mutuata: æque simul inde colligitur, mundum sponsi sponsæque externum eo scopo a Deo permitti, vt officii memores internos mores ab externo cultu & officia suis signis ne iubeant deesse, conf. i Petr. III, 3. 5.

10) Hinc a Romanis etiam iugum imponebatur matrimonio coniungendis, *quasi æquissimo iure & concordibus animis inuicem neceberentur, societasque & communio vitæ inter ipsos inita foret*, quomodo commentatur Seruius ad Lib. IV. Aeneid.

11) Vid. Gerhardi Loc. Theol. Tom. VII. p. 622.

12) Antiqq. Græc. p. 644.

13) Testis est B. Gerhardus l. c. p. 707.

14) Hinc Pilatus lauabat se, vt innocens videretur a sanguine; inde tot lotiones Iudæorum & Ethnicorum ante cibum sumendum sacerdotumque ante peragenda sacra.

continere vitam credebantur; quæ, si vtrimque a sponso & sponsa tacta essent, æterno fœdere iuncti existimabantur 15)

2) Vtrique vngebantur. De sponsa hoc compertissimum est, quippe quæ ideo apud Romanos dicta est vxor, quasi vnxor 16). Cant. IV, 10. translatio sensu laudatur odor oleorum sponsæ Christo adductæ; vnde conficitur, oleo inungi solitas fuisse sponas veterum Hebræorum, ex quorum rituali hæc metaphora petita esse videtur. Idem de sponso affirmari posse videtur ex Cant. I, 3. Causam huius ritus cupientem scire oportet, vnctionis apud veteres fuisse vsum medicum, politicum seu ceremoniale & symbolicum. Neque est, quod dubitemus, in vngendis veterum nuptis oleum olim ex medicis rationibus fuisse adhibitum 17). Effluere enim facit pilos & delicatam reddit carnem 18). Oleum inter alia laborum molestias mitigat & lumen fouet & hilaritatem conciliat, vt habet VICTOR ANTIOCHENSIS 19). At enim, quis dubitet, nuptias tali remedio caruisse, vbi & sanitatis, & lætitiæ & elegantiæ magna cura erat. Adhibebatur etiam oleum ad vsum politicum, ad regum, sacerdotum, prophetarum inaugurationes 20). Sic igitur satis manifeste oleum
nuptia-

15) Vid. Pfeiffer. l. c. p. 644 & Gerhard. l. c. p. 701.

16) Vt notat Seruius Lib. IV. Aeneid.

17) De medicina olei vid. I. A. Schmidii Diss. de curatione morborum per oleum sanctum, quæ in Decade Dissert. tertia est.

18) Hoc iudicium veterum Iudæorum habetur apud Buxtorfium in Lexico Talm. sub voce אַנפֿיקיטן.

19) Comm. in Marcum. conf. Sontagii Animaduersiones in Metrophanis Critopuli Hieromonachi Cap. 13. de Euchelæo p. 8.

20) *Prophetæ an fuerint vncti?* inter eruditos magna lis est. Vt hac in re nihil certi audeam definire, quum vtraque sententia suos habeat strenuos defensores: Ita liceat hac vice eos vngere cum Elisa, scita enim sine dubio inde fieri poterit ad sponso sponasque adplicatio.

nuptiale perfectissimi nupturientium status signum magno-
rumque officiorum regula instar constituitur. *Quemadmodum*
vero oleum ob fragantissimum odorem mire hominem reficit: ita etiam
letitiæ ostendendæ causa in regum inaugurationibus & in conuiujs
maxime nuptialibus adhibitum fuit, & symbolice designat omnis boni
adfluxum & abundantiam, verba sunt Cel. Tubingensium Can-
cellarii C. M. PFAFFII. 21).

3, *Virique induebantur veste candida.* Hebræos in con-
uiujs desponsationum iis vsos esse, Ven. DEYLINGIUS 22)
probat ex Lexico Aruch. Apud alias gentes eundem ritum
in nuptiis obtinuisse, inde satis constat, quod in conuiujs, in
diebus festis, & quacunq; alia festiuitate publica, albati vi-
derentur. De colore candido scite dicit CICERO 23): *Color*
albus præcipue Deo carus est. Color candidus, secundum Plutar-
chum allegante Deylingio, est naturalis, simplex, purus, lucidus
atque adeo mores ingenuos, puros, simplices, decoros significare aptus
est, & lætitiæ, libertatis, honoris, victoriæque symbolum esse. De
vestibus candidis in genere dicit CLEMENS ALEXANDRI-
NVS 24): candidis ac minime curiosis ac operosis vestibus uti, est
conuenientissimum. Cogitanti vero, quibus olim, candidis uti
permissum sit, inuenientique eas quondam illis datas fuisse,
qui munus ambiebant eique deprehendebantur sufficientes &
vitio carentibus; sacerdotibus; regibus; victoribus; lætis
atque felicibus; innocentibus &c. 25): animum subit opinio,
veteres dato signo coniugandos hisce comparare voluisse. Ver-
um in colore vestium interdum variabant. Coccineis vel
purpuriis vsos esse quidam eliciunt ex Ier. IV, 30. & 2 Sam. I,
24. vbi SANCTIVS non sine veri specie coniectatur, regis li-
bera-

21) In Diff. de vnctionibus Christi & Christianorum p. 17.

22) Obs. S. Part. 2. p. 611.

23) De legibus lib. II.

24) Lib. III. Pædag.

25) Vid. Godofr. Wegneri Dissert. de alba veste baptizatorum
p. 14 seqq.

beralitate nouis nuptis in Iudæa suppeditatas fuisse. Purpura autem & coccinea vestis, quum esset maiestatis 26) & perfectionis insigne: non immerito creduntur veteres ea sponsum suum sponsamque induere voluisse perfectionis ipsorum ostendendæ causa.

4. Vtrorumque caput corona cingebatur. Negat quidem Tertullianus 27) Hebræos coronatos fuisse, sed sine ratione; sufficit enim in contrarium allegasse S.S. loca Es.LXI, 10. Cant. III, 11. & Seldenum 28). De Græcis & Romanis idem certum esse existimauerim ex Doughæo 29) & Pfeiffero 30). Dubium de veteribus Christianis; quos coronatos fuisse plurimi hodie negant, contra quos tamen rectissime monet Bingham 31), locum Tertulliani, ex quo hoc probare fategerunt, non omnem coronæ nuptialis usum absolute reicere, sed coronæ honorem scortatoribus tantum denegare. Certe, qui ex synagoga & ab Ethnicis varias ad rem suam ceremonias advexere trium priorum seculorum Christiani, non videntur eam negligere voluisse, quæ innocentissime retineri optimarumque meditationum typus quasi esse poterat & vehiculum. Postera tempora ad hunc vsque diem ritum hunc sancte custodiuerunt, ita tamen, vt quum veteres Christiani sponfos quoque 32), nostra secula sponsas tantum hoc insigni velint cohonestari. Erat autem corona in veterum

B

rum

26) Vid. *Ammianus Marcellinus* Lib. 21. in medio.

27) In Libro de corona militis.

28) De Vxore Hebræa Lib. II. c. 15. 23 seqq.

29) In *Analectis* S. ad Cant. III, 11.

30) *Ant. Græc.* p. 646.

31) *Originum eccl.* Vol. IX. p. 343.

32) *Sidonius Apollinaris* Lib. I. ep. 5: *Iam quidem virgo tradita est, iam corona sponsus honoratus; & in fine Epithalamii:*

- - Tum diua comas viridantis oliuæ
Pace ligat, necit dextras, ac foedera iungit.

rum nuptiis maxime solemnibus & constantissimi usus, ita ut vel ipsum nomen *σεφάνωμα* pro nuptiis frequentissime occurrat, & *σεφεδαι* & *σεφάνουδαι* idem sit atque *γαμσιδαι*. Causa huius ritus facile intelligitur. Erat enim corona signum lætitiæ 33), honoris, victoriæ; adeoque a recens nuptis eo sine gestabatur, ut ostenderent, læta esse omnia in nuptiis lætamque sponsam de sponso suo; honorabiles nuptias in omnibus esse; nupturientesque, ut Chrysostomus 34) dicit, hucusque victores cupiditatum fuisse. Immo vero, quum corona sit signum perfectionis 35): de perfecto etiam novorum coniugum statu testari debuisse, sit verisimile.

5. Utrisque dabatur annulus. Annulum in sponsalibus Hebræorum adhibitum fuisse non negat Seldenus 36) quamvis hoc raro & posteris tantum temporibus factum esse existimet, quum proprie in locum nummularum, qui arrhæ loco in sponsalitiis dari solebant, suffecti sint: sed in nuptiis usitatos fuisse, plane inficiatur, quum fere non nisi in mundo mulierum citentur Exod. XXXV, 21. Es. III, 21. cui, quod ad veteres Christianos attinet, etiam adfentitur Bingham 37). At vero ornatus causa a sponsis in nuptiis etiam gestatos fuisse, patet tum ex eo quod feminae annulos apponere consueverint 38) tum ex nomine vetularum anus, q. d. femina, quæ anum, annum vel circulum vitæ suæ fere iam absoluit 39), tum

33) Hinc in conuiujs & festis solemnioribus gestabatur.

34) Homil. 9. in 1 Tim.

35) Athenæus Lib. XV. cap. 5.

36) l. c. Lib. II. cap. 14.

37) l. c. Vol. IX. p. 319.

38) Isidorus Lib. XIX. Orig. c. 32. Feminae - - non amplius, quam binos annulos aureos in digitis habere solebant.

39) Annulum Osorum lingua unguis dictum esse, Festus notat, quod inde tamen factum esse suspicatus est Thomas Bartholinus in Libro de armillis veterum p. 5. quod rudi seculo unguis s. cornua annulorum armillarumque vices sustinuerunt.

tum ex testimonio Clementis Alexandrini 40), tum ex huius ritus significatione. Res enim signata, quum obseruari perpetuo debuerit, procul dubio etiam signum perpetuo & in nuptiis in primis adplicari debuit. Nonnunquam dabatur aureus, cuius rei testis est TERTULLIANVS 41), qui erat signum libertatis 42) & nobilitatis 43), nonnunquam ferreus, vt Plinius refert 44). Materia annuli ad constantiam spectabat, forma ad perpetuam deuinctionem. 45). Præterea annulum notabant certo hieroglyphico 46) vel imagine 47) vel inscriptione 48). In genere autem, dato annulo dabatur rerum agendarum reipublicæ vel domesticæ plena potestas 49). Quando autem eo digitum quartum induerunt, hoc ex ea ratione fecerunt, quoniam exinde neruum quendam tenuissimum ad cor hominis peruenire crediderunt 50), vnde eum nonnunquam etiam pretiosam cordis coronam appellauerunt.

B 2

6. Vtri-

- 40) Lib. II. Pædag. cap. II. vbi narrat procos amicorum vultus circumferre in annulis, vt, etiamsi velint obliuisci adfectionis suæ, nequeant tamen.
- 41) In Apologetico.
- 42) Tertullianus in libro de resurrectione carnis p. 144.
- 43) Inde apud Romanos non nisi nobilibus permittebatur aureos annulos apponere.
- 44) Nat. Hist. Lib. IV. c. 1.
- 45) Ita iudicat Scaliger. Lib. III. de re poetica Cap. 101.
- 46) Vt docet Clemens Alexandrinus Pædag. Lib. III. e. g. dextra vtrimque coniuncta, q. d. en dextram fidemque.
- 47) Vid. locum ex Clementis Alexandrini Pædag. Lib. II. modo citatum.
- 48) e. g. מל מר vid. Münsterus ad Gen. XXX. & Bucheri Antiqq. Bibl. p. 50.
- 49) Vid. Gen. XLI, 42. ibique Doughtai Analecta S. Esther. III, 10. VIII, 2. & Iosephus Antiqq. Lib. XVII. c. 10. & Lib. XX. c. 2.
- 50) Gellii Noct. Att. Lib. X. cap. 10.

6. Vtrique indutis calceis gaudebant 51), & sponsa quidem, vt Bynæus 52) existimat, rubris, quibus reges utebantur 53). Vt enim discalceatio erat signum luctus 54), seruitutis 55) & ignominia 56): Ita e contrario calceus potestatis signum erat, vnde dato calceo etiam dabatur ius Ruth. IV, 7. & communitio iuris. Sponsæ autem a sponso datus fidei tessera erat & potestatis domesticæ & genitalis thori communio-
nem innuebat, vnde olim ingeniose expressit, quisquis amoris effigiem expressit, vt habet BALDVINVS, sinistra manu calceum gerentem, altera vero titulum hunc: ius meum alteri trado. Simul vero & hoc merito hic obseruatur, quum calceus sit signum peccati Exod. XXX, 19. 29. quam difficile a coniugio peccatum abesse soleat.

Age nunc de sponsa agam speciatim, quæ sicuti præcipuo honore digna æstimabatur: ita etiam ad beatitudinis in coniugio obtinendæ perfectionem, multis modis conferre poterat, si, quibus debebat, virtutibus ornata esset, &, quod decet, vellet & posset obseruare. Huius autem officii sui vario 57) totius corporis ornatu admonebatur: qui quidem non solum, quibus speciosa esset virtutibus, quibus moribus excelleret, testabantur; sed etiam, quæ ei in primis curæ esse debebant cordique. Sicuti vero hominum sequius genus in ornatu maxime luxuriatur 58): Ita etiam non est mirum, sponsas elegantiam corpori maiorem semper, quam quæ ipsis a natura erat, intulisse; quum fere in nulla re magis hic hominum sexus occu-

51) Vid. si placet *Bynæus, Balduinus, Lampius* de calceis.

52) l. c. Lib. I. c. 3. §. 16. p. 43.

53) *Balduinus* l. c. p. 86.

54) Ez. XXIV, 17.

55) *Balduinus* p. 222.

56) Deut. XXV, 7. sqq.

57) Hinc Hebræis dicitur כלה f. כלה, quod perfecte ornata esset, vt scribit *Buxtorf.* in Lexico Talmud.

58) Sunt hac de re S. S. querelæ i Tim. II, 9. Ef. III. Ier. II, 32.

occupetur, quam ut, qua parte inferior est masculis dignitate, illius cultu & nitore velit maxime exsplendere. Quod ut est manifestum & testatissimum: ita saepe etiam & non sine ratione requisitum. Ut enim maxima ipsis cura erat de favore mariti: ita eum nulla re magis sibi deuinciri posse sperabant, quam virtute & corporis elegantia 59). Ad mundum igitur sponsæ refero.

1, Capillum promissioem Cant. IV, 1. VI, 4. Rasura feminaram enim erat vel infamiae nota 60), vel luctus signum 61), nec conueniebat diei lætitiæ, in quo omnia ad honestatem composita erant. Ille autem vel *hasta discriminabatur*, ut apud Romanos 62), hasta sc. quæ in corpore gladiatoris steterat, ut, quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris, sic illa cum viro esset, vel ut sic iadicaretur, eam esse sub potestate viri; vel *nectebatur* Cant. IV, 3. VII, 5. quod tamen reprehendit sacra scriptura non absolute, sed sub conditione, si vera virtus negligatur 1 Tim. II, 9. 1 Petr. III, 3. Ef. III, 17. qui ritus sponsabus adeo fuit frequens, ut nectere alicui cincinnum & nubere alicui in Epigrammate perinde sit 63); vel in *serta*, vulgo trecias colligebantur 64), mitra enim seu vitta vetularum erat propria 65). Capillum interdum auro & gemmis onorantur 66), quod fecisse, probabile est, ex eodem principio, quod omnia ornamenta perfectionis & felicitatis suæ signa esse voluerunt.

2. Coronam, quæ referente Seldeno erat *vel aurea, vel*
B 3 ar-

59) Colligi hoc potest ex Cant. IV, 9. Matth, XXII, 11. Apoc. VII, 14. conf. Deut. XXI, 13.

60) Apuleius Lib. II. Metamorph.

61) Vid. Schoockii Exerc. var. p. 348.

62) Henningius l. c. p. 61.

63) Vid. Suidas in voce βόστροχος.

64) Henning. l. c. p. 57.

65) - - - p. 59.

66) Pfeiffer. l. c. p. 648 & Henning. p. 57.

argentea, vel ex sale tosta formata atque sulphure depicta, vel rosea vel myrtea, vel oleaginea. Apud Iudæos pierumque aurea; aurum enim, utpote a partibus heterogeniis plus quam alia metalla purum, admonere sponsam poterat de puritate coniugii. In Bœotia sponsam aspharagonica coronasse ex Plutarcho refert Pfeiffer 67). Hanc enim plantam, addit, ex asperima spina fructum dulcissimum; & sponsam, quamvis primo insuavem se & difficilem præbeat, postea dulcem vitæ sociam se præbere. Apud Iudæos in usu erat corona facta in forma Hierusalem 68), quæ sicut erat vrbs perfectæ pulchritudinis & gaudium Terræ Thren. II, 15. vrbs sanctissima & habitaculum Dei: ita ad eius formam facta corona de coniugio sancte custodiendo admonere poterat & ad recordationem Hierosolymæ, quæ supra nos est, cuius quasi figuram sponsa repræsentabat, stimulare, ut, æque Christo, atq; sponso suo, grata a Christo habitari & in æternum beari gloriaque ac honore coronari posset.

3. Inaures, quæ quamvis utriusque sexui familiares erant & sine discrimine usurparentur in Oriente 69): tamen ita etiam Iudæis receptum fuisse non inuenio, qui id ornamenti genus feminis potius reliquerunt atque proci sponsabus suis donauerunt Gen. XXIV, 22. Quamvis igitur a regibus primo ad alios homines videantur transiisse, tamen non ornatus causa solum, nobilium enim erat; sed præcipue etiam in signum subiectionis, (auris enim ita perforabatur quo ritu servus obstringebatur, ut domino suo in perpetuum seruiret.) Iudæorum feminis datæ videntur esse, plane secundum monitum Apostoli: femina viro subiecta erat. vid. plura in Bartholini libro cit.

4. Peplus s. flammeum quod sponsæ faciem tegebat. Hoc apud Hebræos vsitatissimum erat Gen. XXIV, 65. Cant.

XL de ... V, 7.

67) l. c. p. 647.

68) Deylingius Obs. S. Part. III. p. 155.

69) Bartholinus de inauribus veterum p. 91.

V. 7. 1 Cor. XI, 10. Ezech. XVI. 70). Immo inter alias gentes etiam in usu fuisse, Doughtæus 71) monstrat. Vfitata etiam erat obuelatio inter veteres Christianos, quum a Tertulliano 72) fatis expresse dicatur: *atque circumvelata ad virum deducuntur*; qui ritus adeo factus est solemnissimus, ut hinc ipsæ nuptiæ a nubendo s. quod idem est a velando latina lingua vocarentur 73). Eius autem consuetudo, quum a Iudæis ad alias gentes pervenerit: merito hæc illius ratio cum Drusio 74) redditur: *Qui aliquid scdum commisit, pudet eum, ideo tegit caput suum. Sic mulier, quæ prima peccavit, & propter eam peccatum Adæ, e quo prorsus per uniuersum mundum: ideo exit capite tecto.*

5. Volebam plura addere de vestibus egregie auro gemisque intertextis, de cingulo s. Zona, quod maritus boni ominis causa in lecto solvebat, de fasciis quæ castitatis & fidelitatis coniugalis signa erant Ps. XLIV. de manuum, colli, pedum totiusque corporis ornamentis: sed retinenda vela, ubi iam longius profectus suum. Igitur hoc addo tantum, sponsæ ornamenta sponsi dona fuisse; id quod colligunt quidam ex Cant. III, 8. ubi vulgatus: *veni coronaberis de vertice Amama*, ex Ezech. XXIII, 42., ex multis exemplis in S.S. obviis. Vnde forte lucem acceptabant loca S.S. ubi vestimentis albis, iustitiæ, salutis DEus vel Christus nos induere dicitur.

Sed cohibendus stilus, qui iam nimium excurrit. Pauca tantum adiiciam de sponsi veteris ornatu, de quo in genere obseruabo.

1. Quod

- 70) *Tertullianus* Cap. IV. de corona militis. *Bucher.* de velato Hebræorum Gynecæo Cap. I. & in *Antiqq. Bibl.* p. 55. 58. 60.
- 71) l. c. ad Gen. XXV, 65. *Schoockius* l. c. p. 353.
- 72) *Libro de velandis mulieribus.* Conf. *Bingham*, Vol. IX. p. 342.
- 73) Ut ex festo & aliis refert *Bingham*.
- 74) *Præterit. Lib. VI. c. 6.*

1. Quod sponsum eiusmodi ornamentis cohonestarint, quæ in multis referebant ornatum sacerdotis, id, quod intelligitur ex verbis Es. LXI, 10 כהן יכחן פאר 75) vbi significatio vocis כחן, qua sacerdotale ministerium infert, merito retinetur & in Piel redditur sacerdotio aptavit. Vocula autem פאר licet Theodotioni, Symmacho, Aquilæ ἑσφανος corona reddita sit, quum adhibeatur de mitra, tiara &c. melius generaliori significatione de ornatu sumitur vid. Exod. XXXIX, 17. Ezech. XLIV, 18.

2. Quod sponsi ornamenta corruptionis humanæ signa habuerint. Qua de re neminem dubitare sinit Suidas 76): βαπτὰ, inquit, ἡμάρτια ἐφίγουσι οἱ νύμφιοι πρὸς τὸ φαίνεσθαι τέκμηρον τῆς φθορᾶς.

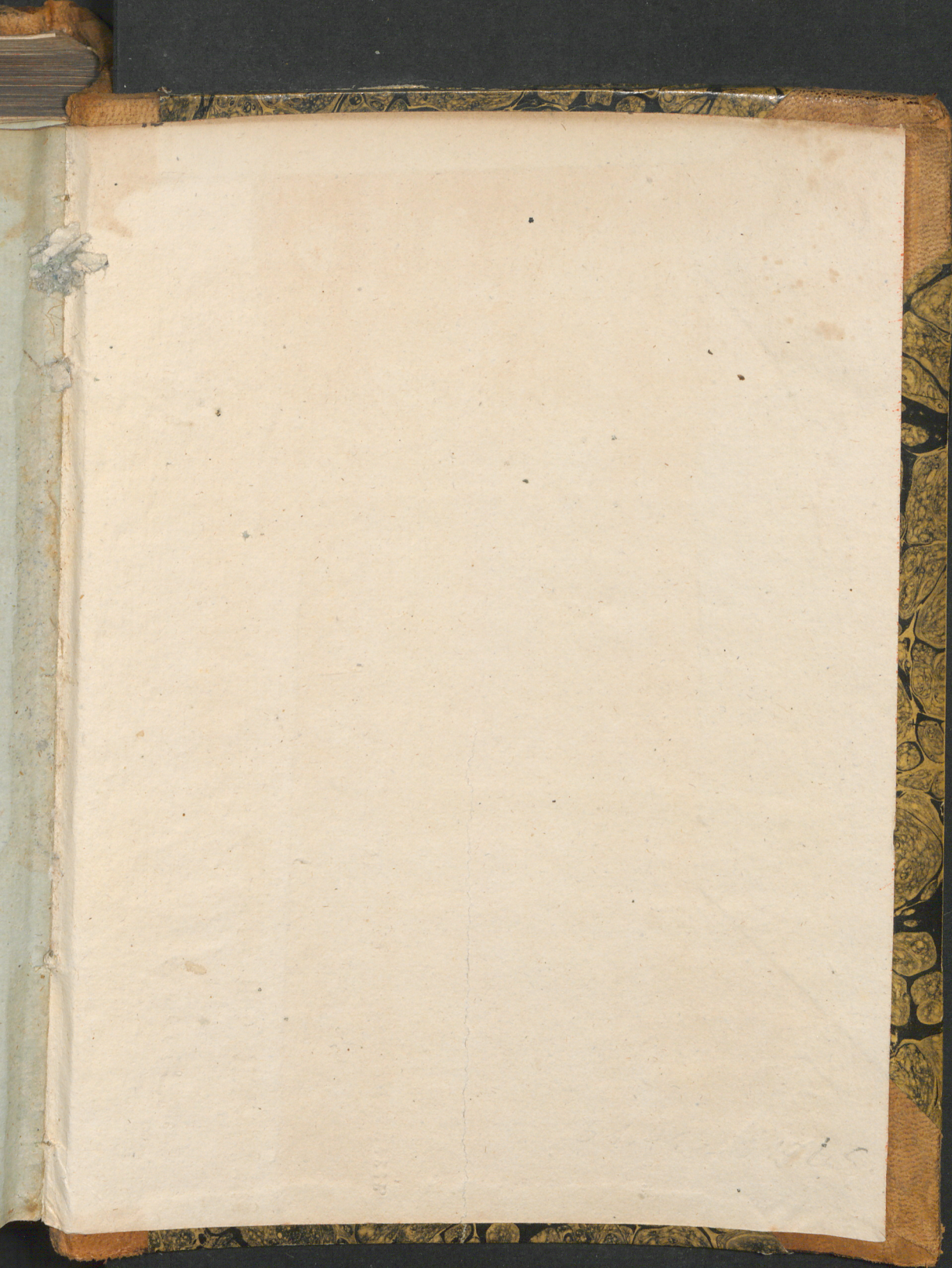
Quæ elegantissime conueniunt, cum officio sponsi sponsæ suæ præstando & dignitatem sponso non exiguam conciliant; qui tamen, quum sit ipse corruptioni obnoxius, eum æque atque sponsa ipsius supplex veneratur Christum, quem ipsemet repræsentat animi sponsum, cumque eo arctissime unitur, & omnes amores, fauores, curas, defensiones a sponso expetendas, expectat. Sic tandem dicendorum finem faciam. Tibi autem, Vir summe reuerende, Fautor omni pietate ætatem colende, Sponse felix, Deo care, Tua hoc die gaudia gratulor; sponsam lectissimam & generosissimam, sponsam omni decoram virtutum elegantia gratulor, ipse sic de Tuo bono maxima lætitia perfusus: Vtere eo & fruire diu gratiarumque diuturnos fructus honestique coniugii diuinam benedictionem lætus experire. Quod ut toto animo opto voueoque: Ita Tibi Tuæque: Feliciter, Feliciter! cum veteribus adclamo, & cum Auito Viennensi sic tandem concludo:

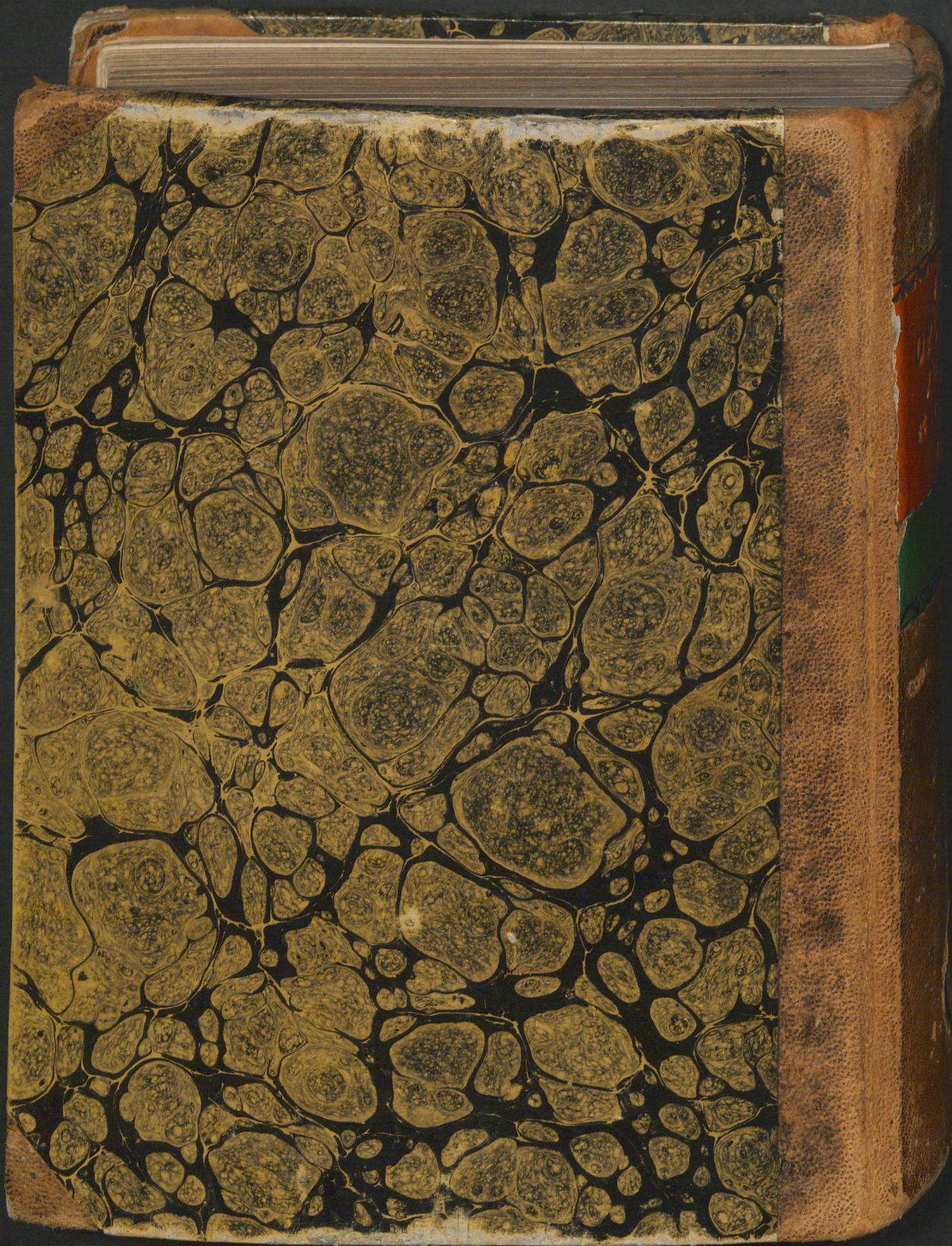
Viuite concordi studio mundumque replete;
Crescat longævum felici semine germen;
Non annis numerus, vitæ nec terminus esto.

75) Vid. *Bacheri* Antiqq. Bibl. p. 48.

76) In voce βαπτὰ.

1. Quod sponsum eiusmodi ornamentis cohonestat
 quæ in multis referebant ornatum sacerdotis, id, quod
 ligitur ex verbis Ef. LXI, 10 כֹהֵן יִכְתֹּן פָּאָר (75) vbi spon-
 tio vocis כֹהֵן, qua sacerdotale ministerium infert, m-
 netur & in Piel redditur sacerdotio aptavit. Vnde
 פָּאָר licet Theodotioni, Symmacho, Aquilæ 5
 reddita sit, quum adhibeatur de mitra, tiara &
 raliore significatione de ornatu sumitur vid
 17. Ezech. XLIV, 18.

2. Quod sponsi ornamenta corrup
 habuerint. Qua de re neminem dub
 βαπτα, inquit, ἡμάρτια ἐφόρουσιν οἱ υἱοὶ Φαρι
 τῆς Φθόρας.

Quæ elegantissime conue
 sponsæ suæ præstando & dignitar
 ciliant; qui tamen, quum sit ip
 æque atque sponsa ipsius sup
 ipsemet repræsentat animi
 unitur, & omnes amor
 sponso expetendas, ex
 nem faciam. Tibi
 omni pietate ætaten
 hoc die gaudia gra
 mam, sponsam
 ipse sic de Tu
 frueri diu gr
 iugii diuin
 animo op
 ter! cum
 dem c

rdi studio mundumque replete;
 gævum felici semine germen;
 s numerus, vitæ nec terminus esto.

Bucheri Antiqq. Bibl. p. 48.
 voce βαπτα.

